

Z Rakous na Moravu

Roku 1249 dostal Jindřich I. z Lichtenštejna od markraběte Přemysla za věrné služby hrad Mikulov. Tak se před 770 lety začala na jižní Moravě psát historie jednoho z nejvýznamnějších šlechtických rodů u nás

AUTOR Pavel Juřík

✦ **Mikulovský zámek**, odtud Lichtenštejnové expandovali do dalších koutů Moravy

🏰 **Erb Lichtenštejnů** původně představoval zlatě a červeně polcený štít, ten dnes tvoří srdeční štítek knížecího erbu

» **Lichtenštejnská věž** připomíná i zdejší pobyt Perchty z Rožmberka, která v ní jednu dobu bydlela

Původ Lichtenštejnů sahá do 11. století. Jejich předkové byli družiníky Vohburgů a později Babenberků.

Prvním písemně doloženým Lichtenštejnem byl Hugo (asi 1108–1141). V listině babenberského markraběte Leopolda IV. z roku 1141 je uveden jako Huc de Liechtenstein podle hradu (v překladu „světlý kámen“), který dal postavit nedaleko Mödlingu (asi 30 kilometrů jižně od Vídně). Hrad patřil Hugovým potomkům do konce 13. století. Lichtenštejnským sídlem se opět stal až v roce 1807, kdy ho koupil kníže Jan I., který dal naproti postavit klasicistní zámek Neues-Liechtenstein. Hrad byl koncem 19. století opraven a romanticky přestavěn. Od té doby patří Lichtenštejnům dodnes.

Kolem poloviny 13. století náležel rod k rakouskému panskému stavu a linie reprezentovaná Jindřichem I. († 1265 nebo 1266) držela v okolí rodového hradu a na severovýchodě Dolních Rakous významné statky. Právě Jindřich se stal praotcem moravsko-rakouské větve.

O BABENBERSKÉ DĚDICTVÍ

Hugo z Lichtenštejna pronikl mezi nejvyšší rakouskou šlechtu – byl družiníkem babenberského vévody Leopolda IV. Jeho pravnuk Jindřich I. vybuodoval kariéru a majetek jako člen dvora vévody rakouského a štyrského Fridricha II. řečeného Bojovný. Ten oceňoval jeho politické a diplomatické schopnosti i udatnost, kterou prokázal například roku 1244 při křížové výpravě proti pohanským Prusům. Když 15. června 1246 vévoda Fridrich II. padl v bitvě na Litavě, v níž bojoval i Jindřich, rod Babenberků jim vymřel po meči.

O babenberské dědictví se rozhodl boj, do nějž se zapojil i český král Václav I. a jeho syn Přemysl, pozdější král železný a zlatý. Politický zápas trval několik let a Přemysl v něm vsadil na Jin-

dřicha z Lichtenštejna, který měl silnou pozici zejména ve Štýrsku. Víme, že Lichtenštejn vedl delegaci rakouské šlechty do Prahy, která v listopadu 1251 vyjednávala s Václavem I. Jindřich pomohl Jindřichovi synovi získat na svou stranu rakouskou šlechtu a ten od listopadu roku 1252 užíval titul markrabě moravský a vévoda rakouský. Panství nad rakouskými zememi (Dolním a Horním Rakouskem) bylo potvrzeno sňatkem českého prince s Markétou Babenberskou, sestrou posledního markraběte Babenberka, 11. února 1252.

Za dobré služby daroval Přemysl Jindřichovi Mikulov a okolní obce, což bylo potvrzeno listinou vydanou už 14. ledna 1249.

VÁCLAV IV. VS. ZIKMUND

KRÁL NA ÚTĚKU

V listopadu 1403 se mikulovský hrad stal dočasným azylem pro Václava IV. po jeho útěku ze Zikmundova zajetí ve Vídni. Jan II. z Lichtenštejna na krále v přestrojení čekal s padesáti jezdci u vsi Stadlau u Dunaje. Doprovodil ho na Mikulov, odkud se král vydal na Karlštejn, kde měl jemu věrnou posádku.

rně. Hrad se poté stal hlavním sídlem mikulovské větve rodu a Jindřichovi potomci používali titul z Lichtenštejna a na Mikulově. Když pak v roce 1260 Přemysl již jako český král zvítězil nad rakouským panovníkem Bělou IV. u Kressenbrunnu a získal Štýrsko, stal se tam zemským hejtmánem právě Jindřich. Omezování práv rakouské královny však časem vedlo ke ztrátě podpory Přemysla Otakara II. v zemi. Po volbě Rudolfa Habsburského roku 1273 římským králem rakouská královna přišla na Habsburkovu stranu, včetně Jindřichových synů Fridricha I. († asi 1310) a Jindřicha II. († asi 1314). Přemyslovo panství se roku 1276 scvrklo na Čechy a Moravu a spor se pak definitivně rozhodl v bitvě na Moravském poli, kde český král padl.

ZESTUP I PRVNÍ PÁD

po nástupu Lucemburků vybudovali Lichtenštejnové pevné pozice po obou stranách moravskookrajní hranice. Hartneid II. († 1351), syn Jindřicha II., si získal přízeň Jana Lucemburského v jeho sporu s Albrechtem II. a Otou Habsburským. Za věrné služby dostal v roce 1334 od Lucemburka lénem Dívčický, který pravděpodobně přestavěl a vybudoval mu hrad.

Ze synů Hartneida II. se prosadil nejstarší Jan I. († 1397). Ten nejprve dosáhl vynikající kariéry, když byl v roce 1368 jmenován hofmistrem rakouského vévody Albrechta III. (stal se jeho nejdůležitějším poradcem). Za úvěry a další služby si nechal dobře zaplatit – získal do zástavy tři desítky Albrechtových statků. To se nelíbilo části rakouské šlechty a Habsburkům a vedlo to v roce 1394 k zatčení Jana I., jeho bratrů a synovců a ke konfiskaci většiny jejich majetku v Rakousích. Protože měl Jan I. tři manželství pouze dceru Kateřinu, už v září 1386 uzavřel se svými dvěma bratry a pěti synovci dědickou smlouvu. V ní se zavázali, že všechny tři moravské hrady (Mikulov, Sirotní hrádek a Děvčický) obsadí purkrabími a nikdy je nerozdělí.

Smlouva byla první majetkovou pojistkou rodu. Poslední léta života Jan I. dožil na Mikulově.

Hlavou rodu se pak stal Jindřich V. († asi 1418), syn Janova nevlastního bratra Hartneida III. Stejně jako jeho strýc zastával úřad hofmistra rakouského vévody. Jeho bratranec Hartneid V. († 1427) byl v letech 1419–1436 členem rady císaře Zikmunda a krátce i purkrabím na Špilberku. Jindřichův starší bratr Jan II. († asi 1412) působil v radě moravského markraběte Jošta a jako purkrabí hradu Znojmo. Za husitských válek se Lichtenštejnové postavili za Zikmunda Lucemburského, proto v roce 1426 husité dobyli a vypálili lichtenštejnský Podivín, Mikulov a Valtice.

MANŽEL BEZ SLITOVÁNÍ

Proslulou osobností v historii lichtenštejnského rodu byla i Perchta z Rožmberka, která se v zimě roku 1449 provdala za Jana V. (asi 1425–1473), pána na Mikulově, Drnholecích a dalších statcích. Novým domovem Perchty se stal mikulovský hrad. Jenže její otec nezaplatal v termínu slíbené věno, proto se dočkala od muže mnoha ústrků. O jejím nešťastném manželství svědčí 25 českých a 15 německy psaných dopisů otcovi a bratrům. Za to, jak se k ní manžel choval, mu Perchta neodpustila, ani když umíral. Proklel ji, a ona podle legendy po smrti bloudila jako bílá paní po rožmberských hradech a předvíдалa dobré i špatné události v rodu (o Perchtě viz ŽH 1–2/2017).

Ze svazku se nicméně narodily dvě děti, ale ani jim nebylo životní štěstí dopřáno. Syn Andreas zemřel v mládí, dcera Alžběta († 1476), která se provdala za Jiřího z Pottendorfu, zemřela rovněž brzy, pravděpodobně při porodu.

DĚLENÍ RODU

Pak přišla stagnace lichtenštejnského rodu. Příčinou bylo zejména špatné hospodaření.

V roce 1504 na návrh seniora rodu císařského rady Kryštofa III. († 1506) Lichtenštejnové uzavřeli dědickou dohodu, která měla zabránit rozpadu majetku. Rozdělili se do tří větví – mikulovské, steyrreggské a feldsbergské (valtické). Kryštof III. si ponechal hlavní sídlo a panství Mikulov, jeho synovci Jiří VI. a Erasmus získali rakouské

✦ **Karel I. z Lichtenštejna patří k nejvýznamnějším představitelům rodu. Roku 1599 konvertoval ke katolictví, dosáhl knížecího titulu a v roce 1614 získal Opavské vévodství, k němuž po Bílé hoře přibýlo i Krnovské, za stavovského povstání patřil k hlavním oporám trůnu**

✦ Hrad Liechtenstein, jižně od Vídně, po něm rod dostal jméno

RODOVÉ SÍDLO

LICHTENŠTEJNSKÝ MIKULOV

Před příchodem Jindřicha I. z Lichtenštejna na Mikulov v roce 1249 zde mohl být malý hrádek. Lichtenštejnové ho rozšířili o válcovou věž s břitem, která dnes nese jejich jméno, přistavěli hradní palác a areál opevnili silnou hradbou. Na skále mezi prvním a druhým nádvořím vybudovali věž, do níž byla před rokem 1380 vestavěna kaple Panny Marie a sv. Jana Evangelisty.

Ve druhé polovině 15. století se mikulovský hrad změnil v reprezentativní rezidenci. Vzniklo dnešní první nádvoří s hranolovou věží. Před polovinou 16. století hradby doplnily čtyři raně renesanční bastiony, které byly v 17. století začleněny do budov barokního zámku Ditrichštejnů.

✦ **Mikulov v 16. století, kresba Jana Heřmana**

POŽADAVKY LICHTENŠTEJNŮ

MAJETKOVÁ KAUZA

Dlouhou historii rodu v českých zemích ukončil rok 1945, kdy mu na základě Benešových dekretů byly zabaveny majetky. Podle právních zástupců Lichtenštejnů se tak stalo neoprávněně, protože šlo o občany ve druhé světové válce neutrálního Lichtenštejnska, nikoli o Němce, na něž se dekrety vztahovaly. Po válce byl totiž jako důkaz předložen sčítací arch z roku 1930, podle kterého se kníže František Josef II. údajně přihlásil k německé národnosti. Ten ale Lichtenštejnové zpochybňují jako padělek. Současný vládnoucí kníže Hans-Adam II. (* 1945) se od roku 1990 snažil problém vyřešit jednáním s českou stranou. Koncem loňského roku podali právní zástupci knížete z Lichtenštejna 26 příslušným okresním soudům žaloby na vyklizení a určení práva k nemovitostem, které podle nich český stát neoprávněně užívá. Pozemky a nemovitosti, které jsou v privátním vlastnictví nebo patří školám, obcím či církvím (anebo jsou v jejich užívání), vymáhat nebudou.

PŘIBLIŽNÝ ROZSAH POŽADAVKŮ RODU LICHTENŠTEJNŮ NA VRÁCENÍ MAJETKŮ

Panství	Požadováno	Není požadováno
Leđnice	zámek, Leđnicko-valtický areál	
Valtice	zámek, pozemky	
Úsov		zámek
Bučovice	zámek, 12 562 ha	
Plumlov – Prostějov	730 ha pozemků	zámek
Pozořice – Adamov	3 000 ha pozemků	zámek Pozořice
Krnov a Opava	990 ha pozemků	zámek Brantice
Kyjov	5 639 ha pozemků	zámeček ve Strážovicích
Moravská Třebová	pozemky	zámek
Ruda nad Moravou	pozemky	zámek
Uherský Brod, Uherské Hradiště	3 500 ha pozemků	zámek Uherský Ostroh a Strání
Úhřetěves, Škvorec	pozemky	
Landškroun, Branná, Zábřeh	11 000 ha pozemků	zámek Zábřeh
Kostelec nad Černými lesy	pozemky	zámek
Břeclav, Hodonín	5 645 ha pozemků	zámek Břeclav, Hodonín
Rumburk	2 000 ha pozemků	
Šternberk	hrad, 9 000 ha pozemků	zámek Nové Valteřice
Kounice	pozemky	
Rataje nad Sázavou	pozemky	
Radim	pozemky	zámek
Čížová, Sedlice	2 500 ha pozemků	zámek Čížová
Velké Losiny	zámek, 6 000 ha pozemků	
Bruntál	5 000 ha pozemků	
Zahrádky u České Lípy	1 500 ha pozemků	zámek

Pramen: www.seznam.cz

» **Leđnické panství** přibýlo roku 1322, kdy je koupil Jan z Lichtenštejna. Tehdy v prostoru hospodářského dvora stála tvrz s věží. Zámek tu povstal až za knížete Karla v 17. století

panství Steyregg a synovec Hartmann I. († 1539) dostal panství Feldsberg (Valtice).

Dohoda zakotvila pravidla, která zajistila udržení majetku rodu i v příštích generacích: hlavou rodu je nejstarší muž (seniorát), senior drží všechna léna, existuje nástupnické a předkupní právo na majetek v rámci rodu, dcery je třeba při sňatku zaopatřit.

NOVOKŘTĚNCI NA MIKULOVSKU

Kryštof III. byl tedy zakladatelem mikulovské větve. Jeho synové Wolfgang I. (1473–1520) a Leonard I. (1482–1534) si v roce 1514 rozdělili dědictví, přičemž hlavní sídlo Mikulov drželi společně. Oba byli evangelíci, Leonard se dokonce stal stoupencem radikální reformace. V roce 1526 nabídl v Mikulově útočiště novokřtěncům vyhnaným ze Švýcarska a jižního Německa v čele s Balthasarem Hubmaierem. Ale Leonard ho musel vydat úřadům a Hubmaier byl v březnu 1528 ve Vídni upálen jako kacíř, jeho žena byla o tři dny později utopena v Dunaji. Některé z novokřtěnců musel Leonard vykázat do Uher, větší část však chránil i nadále.

Novokřtěnce (zvané později habáni) šlechta vítala, protože byli zručnými řemeslníky, zemědělci i vinaři. Prosluli také jejich porodní báby a lékaři, mezi nimi především Georg Zobel, který žil v Mikulově. Několikrát byl povolán do Prahy k nemocnému císaři Rudolfovi II. V roce 1622 museli habáni přijmout katolickou víru, nebo odejít ze země. Na Mikulovsku však zanechali viditelné stopy.

MARNOTRATNÝ KRYŠTOF

Za Leonardova dědice Kryštofa IV. († 1585) zvaného Marnotratný vyvrcholil

PISEMŇNÁ PAMÁTKA

MIKULOVSKÝ URBÁŘ

Nejstarším dochovaným urbářem na Moravě je Mikulovský urbář z roku 1414. Obsahuje přehled majetku, platů a robních povinností a nechal ho psát Jindřich V. z Lichtenštejna. Pramen o 212 listech formátu 40×30 cm zachycuje majetek rodu na jihu Moravy a v severní části Dolního Rakouska. Jeho rozsah pokrýval asi 300 km a tvořila ho panství: Mikulov, Drnholec, Břeclav, Lednice, Falkenstein, Feldsberg (Valtice), Rabensburg, Mistelbach, Hegenberg a Gnadendorf.

úpadek starší linie rodu. Tento Lichtenštejn sice sklízel úspěchy v císařském vojsku ve válkách proti Turkům, ale dobrý hospodář. Zadlužené panství Mikulov musel v roce 1560 prodat. Reálně se musel vzdát i sousedního Drnhole. Mladší větve mikulovské linie se skrze nový majetek vymířila jeho pravnučkou roku 1691.

Seniorát rodu Lichtenštejnů přešel v polovině 16. století na feldsbergskou (valtickou) větev rodu. Ta byla mnohem úspěšnější a vzkvétá jako jediná ze tří dodnes. Založil ji Jiří V. († 1484) a o její zásadní rozmach se zasloužil politik, hospodář a první kníže Kašimír (1569–1629). Vrcholným dílem Lichtenštejnů bylo v roce 1719 spojení panství Schellenberg a Vaduz a povýšení na Lichtenštejnské knížectví (ŽH 7–8/2016). «

LITERATURA:

Juřík, Pavel: Liechtensteinové. Historie a sídla knížecího rodu, Praha 2015

Merki, Christoph Maria-Löffler, Josef: Lichtenštejnové v českých zemích. Majetkové práva, správa. Vaduz 2016.